

Aleksandra Malich*

WOLNOŚĆ I ZNIEWOLENIE W LITERATURZE.
ANALIZA PROBLEMU NA PODSTAWIE
DZIADÓW CZĘŚĆ III ORAZ MEDALIONÓW

FREEDOM AND ENSLAVEMENT IN LITERATURE.
AN ANALYSIS OF THE ISSUE BASED ON *DZIADY PART III* AND *MEDALIONY*

Abstract: The article analyses the representation of freedom in Adam Mickiewicz's *Dziady Part III* and Zofia Nałkowska's *Medaliony*. Konrad, as a rebel and visionary, embodies an apparent freedom associated with both the self-determination of the nation and the spiritual struggle of the individual. *Medaliony* illustrates how war strips people of their physical freedom, dignity, and humanity. Freedom manifests in small acts of resistance and the preservation of inner independence despite external limitations. Both works emphasize that the theme of freedom and enslavement is a universal problem of human experience, shaping identity and morality.

Keywords: *Dziady* by Adam Mickiewicz, *Medaliony* by Zofia Nałkowska, Polish literature, freedom, enslavement.

Wolność, jako jedna z najbardziej podstawowych wartości ludzkich, od zawsze odgrywała istotną rolę w refleksji myślicieli i badaczy różnych epok. Jest tematem, który zależnie od kontekstu historycznego, społecznego oraz kulturowego przybiera różne formy, a samo pojęcie bywa odmieniane przez wszystkie przypadki. Literatura jest niejako lustrzanym odbiciem rzeczywistości. Od wieków jest używana jako środek wyrazu czy przekazu, eksplikowania pragnień kolejnych pokoleń, w tym właśnie pragnienia wolności.

W starożytności filozofowie tacy jak Sokrates czy Arystoteles zastanawiali się nad naturą wolności i jej rolą w życiu jednostki oraz społeczeństwa. W średniowieczu dyskusje na temat wolności były często związane z koncepcjami religijnymi

* Aleksandra Malich – studentka V roku filologii polskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; e-mail: 304397@stud.umk.pl.

i moralnymi, a w okresie oświecenia zyskały nowy wymiar dzięki myślicielom takim jak John Locke czy Jean-Jacques Rousseau, którzy kładli nacisk na prawa jednostki i idee równości. Współcześnie wolność jest nieodzownym elementem dyskusji na temat praw człowieka, demokracji oraz autonomii jednostki. Różne systemy polityczne i społeczne definiują wolność na różne sposoby, a globalizacja oraz rozwój technologii wprowadzają nowe wyzwania i pytania dotyczące jej granic i ochrony. Wolność słowa, wolność wyznania, wolność osobista czy wolność ekonomiczna to tylko niektóre z aspektów nieustannie analizowanych i debатовanych.

W obliczu dynamicznych zmian społecznych i politycznych refleksja nad wolnością pozostaje niezmiennie aktualna. W świecie pełnym konfliktów, nierówności i różnorodnych form opresji pytanie o to, czym jest prawdziwa wolność i jak ją osiągnąć, staje się kluczowe dla budowania bardziej sprawiedliwego i humanitarnego społeczeństwa. Wolność jest bowiem nie tylko wartością samą w sobie, ale również fundamentem, na którym opierają się inne wartości, takie jak równość, sprawiedliwość i pokój.

1. WOLNOŚĆ JAKO TOPOS LITERACKI

W literaturze próżno szukać jednej, najlepszej definicji wolności – nie jest ona po prostu możliwa do sformułowania. Można zaryzykować twierdzenie, że każdy utwór poruszający tę tematykę tworzy własną, odrębną definicję. Oczywiście, łączą się one w pewnych punktach, ale autorzy sięgali po różne aspekty wolności – jak choćby wolność narodu, jednostki czy twórcza – próbując zgłębiać tajniki ludzkiej natury. Mimo tak różnych perspektyw warto jednak zagłębić się w te teksty, ponieważ stanowią one niejednokrotnie swoisty wehikuł czasu i pozwalają lepiej zrozumieć realia epoki, w tym ujmowanie pojęcia wolności.

W ramach dyskusji na temat wolności i zniewolenia należy więc sięgać po teksty literackie, które rozwijają te właśnie wątki. Dlatego też warte analizy wydają się *Dziady część III* Adama Mickiewicza oraz *Medaliony* Zofii Nałkowskiej. Mimo że utwory te dzieli ponad 100 lat, warunki i perspektywa historyczna, warto przyjrzeć się im bliżej, by przekonać się, że tak Mickiewicz, jak i Nałkowska pojmowali wolność w podobny sposób.

2. WOLNOŚĆ I ZNIEWOLENIE WEDŁUG ADAMA MICKIEWICZA

Chcąc zachować chronologię, należy zacząć od tekstu starszego, czyli *Dziadów*. Wieszczył przedstawił w swoim dziele prześladowania młodzieży litewskiej, które zapoczątkował Nikołaj Nowosilcow. Polityk, chcąc wkupić się w łaski caratu, wymyślił spisek filomatów i filaretów, który następnie ujawnił, uruchamiając okrutną

machinę represji. *Dziady część III* Adama Mickiewicza to dramat narodowy, w którym motyw wolności i zniewolenia odgrywa kluczową rolę. Utwór ten jest głęboko osadzony w realiach politycznych Polski pod zaborami, a jego bohaterowie symbolizują różne postawy wobec tyranii.

2.1. KONRAD – BUNTOWNIK I WIZJONER

W *Dziadach* można odnaleźć dwa podstawowe typy wolności. Pierwszym jest wolność konradowska, którą reprezentuje Konrad. Jest to jednak pozorna wolność. Pozorna, mimo że Konrad w swojej *Wielkiej improwizacji* postuluje wolność narodu polskiego, oswobodzenie społeczeństwa od aneksjonistów, określa się nawet jako „Milijon”, który miłością obejmuje cały naród, dlatego gotowy jest cierpieć za wolność swoich rodaków:

Ja i Ojczyzna to jedno. / Nazywam się Milijon, bo za miliony kocham i cierpię katusze¹.

Konrad jest kreowany na jednostkę wybitną, wyróżniającą się znacznie spośród innych. Podczas swojej *Improwizacji* stara się konkurować z Bogiem. Nie zarzuca Mu jednak wyłącznie zniewolenia narodu polsko-litewskiego, ale przede wszystkim stagnację czy wręcz niemoc wobec cierpienia Polaków w zaborze rosyjskim.

Główny bohater jest uosobieniem buntu przeciwko zniewoleniu narodu. Jego monolog w *Prologu* jest wyrazem buntu wobec Boga i przejawem niezwyklej siły ducha. Konrad, jako poeta i prorok, czuł się odpowiedzialny za losy narodu i pragnął wywalczyć dla niego wolność. Jako wielki twórca, za którego się uważał, żył w przekonaniu, że byłby w stanie lepiej władać ludzkimi duszami. I tutaj właśnie zaczyna się kreować obraz pozornej wolności, ponieważ Konrad nie chciał szczęścia dla rodaków, on chciał zostać despotycznym władcą rządu dusz, mogącym decydować o szczęściu i losie innych, których uważał za gorszych od siebie. Na przykładzie jego postaci można zobaczyć klasyczną psychomachię – wewnętrzną walkę bohatera. W *Wielkiej improwizacji* dobro ściera się ze złem, pokora z pychą, a miłość do narodu z indywidualizmem.

Brak odpowiedzi ze strony Stwórcy doprowadza go do ostateczności i wypowiedzenia bluźnierczych słów:

Odezwiąj się, – bo strzelę przeciw Twej naturze; / Jeśli jej w gruzy nie zburzę, / To wstrząsnę całym państw Twoich obszarem; / Bo wystrzelę głos w całe obręby stworzenia: / Ten głos, który z pokoleń pójdzie w pokolenia: / Krzyknę, żeś Ty nie ojcem świata, ale... / GŁOS DIABŁA / Carem!²

¹ A. Mickiewicz. *Dziady cz. III*. Kraków 2017 s. 121.

² Tamże s. 122.

Jak można zobaczyć, Konrad przegrał walkę – zarówno tę wewnętrzną, jak i tę, którą rozgrywał z Bogiem.

Przywołać należy również bardziej klasyczną interpretację, według której Konrad stawia się w roli mesjasza, który poprzez cierpienie i walkę pragnie wyzwolić swój naród. Jego bunt przeciwko Bogu jest wyrazem skrajnej rozpacz i determinacji, aby przynieść wolność swojemu ludowi. Mickiewicz przedstawia tu wolność jako wartość najwyższą, godną poświęcenia życia i zdrowia.

2.2. WALKA O WOLNOŚĆ U MICKIEWICZA

Warto jednak przyjrzeć się również drugiemu aspektowi Mickiewiczowskiej wolności. Ten związany jest już z wolnością narodu. Zaborca pozbawił ludzi wolności indywidualnej, ale nie pozbawił ich woli walki o tę wolność. Rosyjska władza wydawała niejawne wyroki, fabrykowała dowody i nie dawała możliwości obrony. Osadzeni w klasztorze bazylianów, przekształconym w więzienie, rozmawiają o możliwości odzyskania wolności przez Polskę. Wszyscy ci ludzie zostali dotknięci przez system, który arbitralnie decydował o ich losach, pozbawiając ich kontroli nad własnym życiem.

Na podstawie tego przykładu można określić wolność jako zdolność do samostanowienia. Jest to bardziej znaczące, biorąc pod uwagę patriotyczny kontekst *Dziadów*. Wolność fizyczna przechodzi tutaj w możliwość intelektualnego samostanowienia, które znajduje wyraz w niezależności narodu. Mickiewicz podkreśla, że życie zbiorowe wolnych ludzi, silnie zakorzenione w tradycji i obowiązkach narodowych, również jest przejawem wolności. Szczególnie wyraźnie można to zobaczyć, obserwując scenę *Salonu Warszawskiego*. Subtelnie łączy się tam wolność z godnością. Elity związane z okupantem są zniewolone zarówno politycznie, jak i intelektualnie. Z tego łatwo przejść do wartości duchowych.

Bez wątplenia wolność w wymiarze duchowym jest reprezentowana przez dwie postacie: Konrada i Księdza Piotra. Pierwszy z nich to wolny duch, wieszcz i poeta dążący jednocześnie do wolności narodu, choć sam cierpi z nim w kajdanach zniewolenia. Niestety, jego pycha sprawia, że staje się narzędziem złego ducha, co ostatecznie pozbawia go prawdziwej wolności. Kajdany, które nosi, symbolizują jego poczucie wyższości i bunt przeciwko woli Stwórcy.

Z kolei wolność ducha manifestuje się poprzez pokorną służbę Bogu, co jest istotą naszej egzystencji. Ten sposób rozumienia wolności duchowej ukazany jest w rozmowie Księdza Piotra z Nowosilcowem. Prosty duchowny nie zbacza z drogi wiary i przekonań nawet w obliczu groźby ze strony potężnego przedstawiciela caratu. Pokazuje to, że taka osoba jest wolna dzięki swoim przekonaniom, a nawet fizyczna przemoc nie jest w stanie jej złamać ani spowodować zmiany zdania. Jest ona niezależna wewnętrznie, czyli wolna duchowo.

2.3. SEN SENATORA – OBRAZ TYRANII

W *Dziadach* Mickiewicz nie tylko ukazuje walkę o wolność, ale także analizuje mechanizmy tyranii. Postać Senatora Nowosilcowa jest personifikacją zniewolenia i despotyzmu caratu. Sen Senatora, będący groteskową wizją jego lęków i ambicji, ukazuje cynizm i okrucieństwo władzy:

Senator w łasce, w łasce, w łasce, w łasce, w łasce. / Ach, niech umrę, niech umrę wśród tego szemrania, / Jak wśród nałożnic moich łoskotania! / Każdy się kłania, / Jestem duszą zebrania. / Patrzę na mnie, zazdroszczą – nos w górę zadzieram. / O rozkoszy! umieram, z rozkoszy umieram!³

Senator śniący o swojej wszechmocy jest jednocześnie świadomy swojego moralnego upadku i lęku przed karą. Mickiewicz ukazuje tu, jak tyrania deprawuje człowieka i prowadzi do jego moralnego zepsucia. Zniewolenie władzy jest zatem równie destrukcyjne dla tyrana, jak i dla jego ofiar.

3. WOLNOŚĆ CZY ZNIEWOLENIE – MEDALIONY ZOFII NAŁKOWSKIEJ

Patriotyzm, jak zostało wspomniane wcześniej, nierzadko bywa określany jako wolność łącząca cechy materii i ducha w życiu zbiorowym. Jest to dążenie do politycznej niezależności wspólnoty, która istnieje głównie jako wolność wyrażana poprzez kulturę i wartości duchowe.

Medaliony Zofii Nałkowskiej to zbiór reportaży, które ukazują przerażający obraz Holocaustu i masowych mordów, jakie miały miejsce w Polsce podczas drugiej wojny światowej. Rzadko kiedy w opowiadaniach mamy do czynienia z bardzo precyzyjnym podaniem czasu wydarzeń, a tym bardziej czasu opowiadania o nich. Bohaterowie, którym narrator oddaje głos, opowiadają o wydarzeniach z lat 1939-1945. Nałkowska poprzez literacką formę oddaje głos ofiarom totalitarnego reżimu, jednocześnie analizując mechanizmy, które prowadzą do tak głębokiej utraty wolności.

Autorka przedstawia temat wolności w bardziej subtelny sposób, skoncentrowany na losach jednostek i ich codziennych zmaganiach z ograniczeniami życia pod okupacją. Choć bohaterowie *Medalionów* nie prowadzą rewolucyjnej walki, ich pragnienie wolności wyraża się w drobnych gestach oporu i wewnętrznej niezależności.

Wolność jest ukazana jako coś, co zostało bohaterom brutalnie odebrane. Są oni ofiarami przemyślanej, hitlerowskiej zbrodni. Chodzi tu przede wszystkim o wolność od cierpienia, które jest wszechobecne w opisywanych historiach.

³ Tamże s. 143.

Nałkowska ukazuje również, jak okupacja wpływa na ludzką psychikę. Przedstawia zobojętnienie człowieka, dla którego śmierć staje się czymś powszechnym, utratę ludzkiej solidarności i zanik wszelkiego kodeksu moralnego. W tym kontekście wolność może być rozumiana jako wolność od strachu, cierpienia i dehumanizacji, które są konsekwencjami wojny.

W *Medalionach* wolność ukazana jest jako utracona wartość, zdeprecjonowana przez wojenne okrucieństwa. W kontekście obozów koncentracyjnych i zbrodni hitlerowskich jawi się niemal jako niemożliwa do osiągnięcia. Ludzie, aby przetrwać, są gotowi zrobić prawie wszystko, nawet to, co prowadzi do upadku moralności i ludzkiej solidarności.

Analiza *Medalionów* skłania do refleksji nad ludzką znieczulicą i wpływem wojny na moralność. Wolność jawi się tutaj jako subtelna siła, która pomaga bohaterom zachować godność i integralność pomimo ciężaru zniewolenia. Nałkowska wyraźnie pokazuje, jak łatwo system wartości może ulec zaburzeniu w obliczu niewyobrażalnego zła. W tym kontekście możemy mówić o wolności od znieczulicy i utraty moralności, które są efektem wojny.

Dzieło Zofii Nałkowskiej ukazuje, jak cenna jest wolność i jak łatwo można ją stracić w obliczu wojny i okrucieństwa. Jest ono przestrożą dla przyszłych pokoleń i jest istotne dla kształtowania postaw moralnych.

3.1. PROFESOR SPANNER – NAUKA W SŁUŻBIE ZNIEWOLENIA

Jednym z najbardziej wstrząsających jest opowiadanie *Profesor Spanner*. Opisuje ono działalność niemieckiego profesora medycyny wykorzystującego ciało ludzkie do produkcji mydła. Nałkowska ukazuje, w jaki sposób nauka pozbawiona etyki staje się narzędziem zniewolenia i dehumanizacji:

W Niemczech, można powiedzieć, ludzie umięją coś zrobić – z niczego... [...] Każdy się bał tym mydłem myć na początku... Obrzydzenie było do tego mydła. Zapach miało niedobry. Profesor Spanner bardzo się starał, żeby ten zapach ustał. On pisał do chemicznych zakładów, żeby przysłali olejki. Ale zawsze czuć było, że to nie takie mydło⁴.

Ciała ludzkie traktowane były jak materiał surowcowy, a nauka, która powinna służyć człowiekowi, stała się narzędziem jego unicestwienia.

Zniewolenie w tym opowiadaniu ma charakter totalny – ofiary tracą nie tylko życie, ale również swoją godność i tożsamość. Nałkowska pokazuje, jak system totalitarny potrafi zdeprawować nawet najbardziej szlachetne dziedziny ludzkiej działalności.

⁴ Z. Nałkowska. *Profesor Spanner*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony*. <https://wolsztyn24.pl/mroz-kowiak/files/medaliony_2oeg2h9x.pdf> [dostęp: 21.04.2024] s. 7-8.

3.2. *DNO* – OBÓZ KONCENTRACYJNY JAKO MIEJSCE OSTATECZNEGO ZNIEWOLENIA

Opowiadanie *Dno* przedstawia życie w obozie koncentracyjnym, gdzie zniewolenie osiąga swoje apogeum. Nałkowska ukazuje, jak systematyczne upokarzanie i dehumanizacja więźniów prowadzą do całkowitej utraty człowieczeństwa:

Spałyśmy w lagrze. Ten nowy lagier nazywał się jakby Bunzig. Stamtąd było przeszło dwie wiorsty do fabryki. Budzili nas o trzeciej w nocy, nie było światła, po ciemku słałyśmy łóżka, piłyśmy czarną kawę bez cukru i jadłyśmy prędko ten chleb. Od czwartej do wpół do szóstej był apel na dworze. Zimno, deszcz albo śnieg, wszystko jedno. Potem było pół godziny drogi do fabryki, tak żeby zdążyć na szóstą. Obiad dawali nam w fabryce. To była zupa z liści czy czegoś, nie umiem wytłumaczyć – brukiew suszona czy coś takiego. Rano i wieczór czarna kawa bez cukru i do tego dziesięć deka chleba na cały dzień. Naprzód dawali piętnaście deka, a później już tylko dziesięć – no, to był taki kawałek. Więc byłyśmy wciąż głodne. Straszny był głód⁵.

Wszyscy byli jednakowo obnażeni i ponizani, stracili swoją indywidualność i stali się masą, która nie miała ani imienia, ani godności.

Nałkowska ukazała obóz jako miejsce, gdzie człowiek jest pozbawiany nie tylko wolności fizycznej, ale także psychicznej i duchowej. Zniewolenie przybiera tu formę totalną, niszczącą wszelkie aspekty ludzkiej tożsamości.

3.3. MAŁE AKTY WOLNOŚCI W OPOWIADANIACH *PRZY TORZE KOLEJOWYM I KOBIETA CMENTARNA*

Wolność w *Medalionach* jest niemal niezauważalna przez ogrom okrucieństwa wojny, który Nałkowska oddała w swoich opowiadaniach. Nie można jednak powiedzieć, że jest całkowicie niewidoczna. Mimo dewaluacji wartości moralnych wolność pozostawała przyrodzoną wartością i największym pragnieniem społeczeństwa.

Jednak ci – zbyt słabi i lękliwi – którzy nie mogli marzyć o ucieczce, rozumieli, że innym trzeba to ułatwić. Odchylali się, przywierali do siebie, unosili powalane nawozem stopy, by otworzyć drogę do wolności innym⁶.

Ucieczka więźniarki z transportu, mimo jej dramatycznej sytuacji, była aktem wolności – bohaterka opowiadania chciała odejść na swoich warunkach.

W *Kobiecie cmentarnej* rysuje się natomiast obraz Żydów i Żydówek decydujących o swojej śmierci. Sytuacja panująca w getcie w trakcie powstania była dramatyczna, wręcz niewyobrażalna. Mimo wszechogarniającej pożogi i otaczającej

⁵ Taż. *Dno*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony* s. 11.

⁶ Taż. *Przy torze kolejowym*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony* s. 20.

śmierci bohaterowie decydują o własnym losie, a także o tym, jak umrą. Autorka przedstawia tu dramatyczne momenty, w których ludzie mimo wszystko starają się zachować resztki godności i decydować o sobie.

Kobieta cmentarna ukazuje dążenie jednostki do zachowania kontroli nad własnym życiem i śmiercią w ekstremalnych warunkach wojny i okupacji. Ta walka o zachowanie godności i samostanowienia w obliczu nieuchronnej zagłady stanowi wyraz wolności wewnętrznej i duchowej, której nie można odebrać nawet w najtrudniejszych okolicznościach.

3.4. MOTTO MEDALIONÓW

Parafrazując motto *Medalionów*, trzeba dodać, że to wolni ludzie zgotowali wolnym ludziom taki los. Jak można zauważyć, nawet w tak dramatycznych chwilach historii, mimo destrukcji najważniejszych i najpiękniejszych wartości w życiu ludzkim, wolność pozostawała tą, która dawała nadzieję i pozwalała zachować godność nawet w najtrudniejszych sytuacjach.

4. PORÓWNANIE OBU DZIEŁ

Pomimo różnic w kontekście historycznym i literackim *Dziady część III* i *Medaliony* ukazują uniwersalne aspekty wolności i zniewolenia. W *Dziadach* Mickiewicz koncentruje się na walce narodowowyzwoleńczej i duchowej, podczas gdy Nałkowska w *Medalionach* dokumentuje skrajne formy fizycznego i psychicznego zniewolenia w obozach koncentracyjnych. W obydwu dziełach widoczne są jednak pewne podobieństwa. Zarówno Mickiewicz, jak i Nałkowska pokazują, że zniewolenie prowadzi do dehumanizacji, zarówno ofiar, jak i oprawców. U Mickiewicza tyrania caratu niszczy moralność Senatora, podczas gdy u Nałkowskiej totalitaryzm hitlerowski deprawuje naukę i prowadzi do okrutnych eksperymentów na ludziach.

Analizując te dwie literackie perspektywy, można dostrzec, że motyw wolności i zniewolenia jest nie tylko tematem historycznym, ale także uniwersalnym problemem ludzkiego doświadczenia. Oba dzieła ukazują, jak walka o wolność i doświadczenie zniewolenia kształtują ludzką tożsamość i moralność. Mickiewicz przedstawia walkę o niepodległość jako duchowe zmaganie, podczas gdy Nałkowska dokumentuje fizyczne i psychiczne zniszczenie człowieka przez totalitarny reżim. Tym samym oba utwory stanowią ważne literackie świadectwo ludzkiej determinacji w dążeniu do wolności oraz tragicznych skutków jej utraty. W kontekście filozoficznym temat wolności i zniewolenia otwiera dyskusję nad naturą ludzkiej egzystencji, wolności woli oraz odpowiedzialności jednostki za swoje wybory. Dzieła literackie takie jak *Dziady część III* i *Medaliony* pozwalają na głębsze

zanurzenie się w tę problematykę, pozostawiając czytelnikom wiele pytań do refleksji i dalszych rozważań.

ZAKOŃCZENIE

Literatura staje się narzędziem do głębszego zrozumienia fundamentalnych wartości, jakie są obecne w życiu jednostki i społeczeństwa. Każda strona omawianych dzieł Mickiewicza i Nałkowskiej zachęca do refleksji nad tym, jak istotne jest pielęgnowanie tych wartości we współczesnym świecie, gdzie wolność nadal bywa ograniczana i zagrożona. Wreszcie ich twórczość podkreśla, że prawdziwa wolność nie polega jedynie na braku zewnętrznych ograniczeń, ale na zdolności do swobodnego wyrażania siebie i dążenia do prawdy, co jest nieodłącznym elementem godności ludzkiej. Zarówno Mickiewicz, jak i Nałkowska pokazują, że nawet w najtrudniejszych czasach wolność pozostaje jedną z najważniejszych wartości, za którą warto walczyć i cierpieć i która pozwala zachować godność.

BIBLIOGRAFIA

Mickiewicz A.: *Dziady cz. III*. Kraków 2017.

Nałkowska Z.: *Profesor Spanner*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony*. <https://wolsztyn24.pl/mrozkowiak/files/medaliony_2oeg2h9x.pdf> [dostęp: 21.04.2024] s. 7-8.

Nałkowska Z.: *Dno*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony*. <https://wolsztyn24.pl/mrozkowiak/files/medaliony_2oeg2h9x.pdf> [dostęp: 21.04.2024] s. 11.

Nałkowska Z.: *Przy torze kolejowym*. W: Z. Nałkowska. *Medaliony*. <https://wolsztyn24.pl/mrozkowiak/files/medaliony_2oeg2h9x.pdf> [dostęp: 21.04.2024] s. 20.

Streszczenie: Artykuł analizuje przedstawienie wolności w *Dziadach część III* Adama Mickiewicza i *Medalionach* Zofii Nałkowskiej. Konrad, jako buntownik i wizjoner, reprezentuje pozorną wolność, związaną zarówno z samostanowieniem narodu, jak i duchową walką jednostki. *Medaliony* pokazują, jak wojna odbiera ludziom fizyczną wolność, godność i człowieczeństwo. Wolność przejawia się w małych aktach oporu i zachowaniu wewnętrznej niezależności mimo zewnętrznych ograniczeń. Oba dzieła podkreślają, że temat wolności i zniewolenia jest uniwersalnym problemem ludzkiego doświadczenia, kształtującym tożsamość i moralność.

Słowa kluczowe: *Dziady* Adama Mickiewicza, *Medaliony* Zofii Nałkowskiej, literatura polska, wolność, zniewolenie.